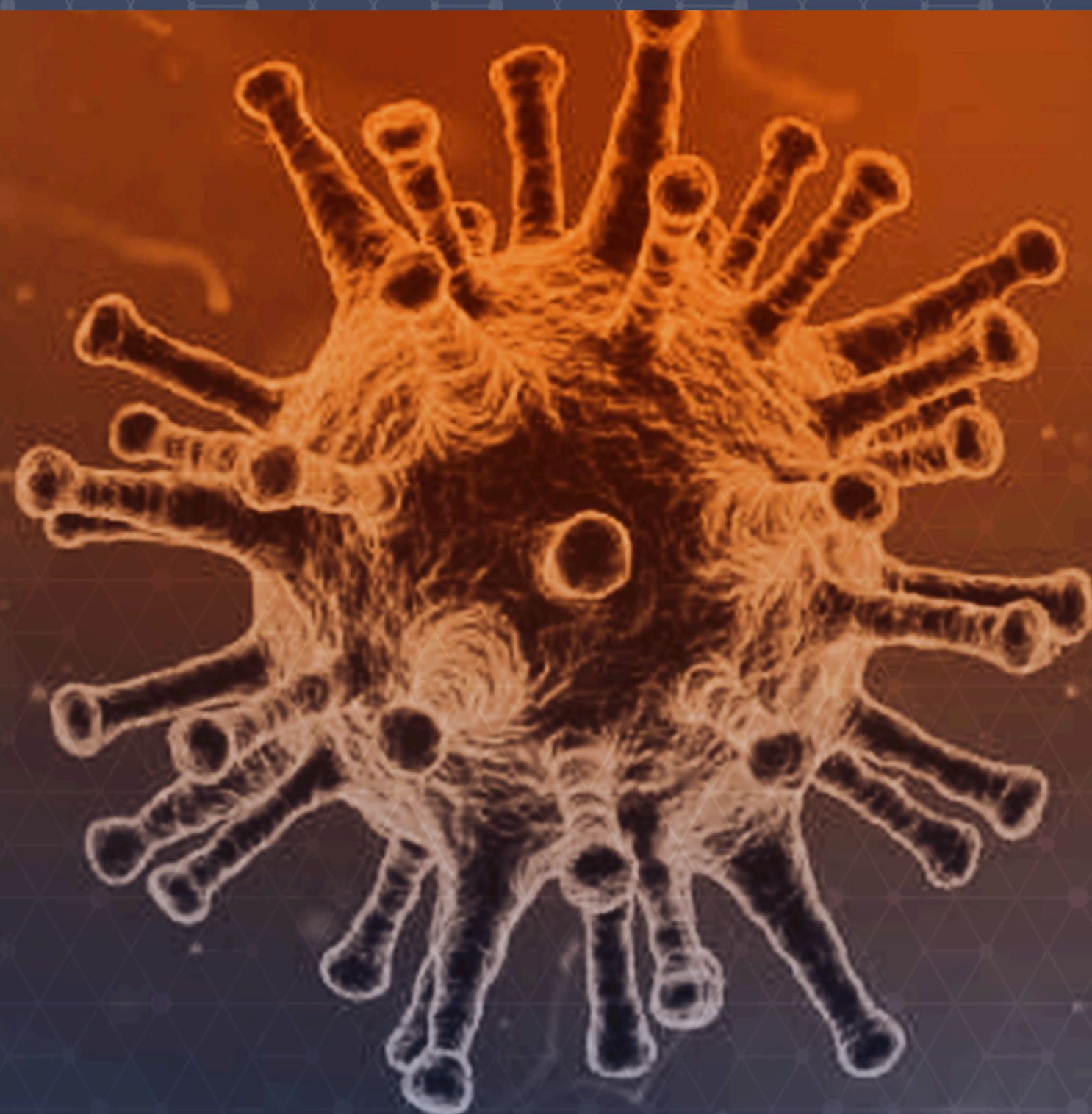

22 mei 2020
Jeroen Kester

Onderzoek: Ramadan in coronatijd

Samenvatting

Moslims over ramadan in coronatijden; minder (verplichte) gezelligheid, meer tijd voor bezinning

De coronamaatregelen hebben een onbedoeld wenselijk effect op moslims die meededen aan de ramadan. Door het wegvallen van sociale verplichtingen bleef er tijd over voor directe familie en bezinning. Redenen om positief terug te kijken op de vastenmaand.

Dat blijkt uit kwalitatief onderzoek van EenVandaag onder 675 moslims naar hun beleving van de afgelopen maand. Voor hen komt er dit weekend een einde aan deze bijzondere ramadan. Net als veel andere Nederlanders zijn moslims deze maand veroordeeld tot het thuisblijven en het beperken van sociale contacten buitenshuis.

'Afkicken van de buitenwereld'

Dit werd bij het eten na zonsondergang, de dagelijkse iftar, het meest gevoeld, zeggen moslims in het onderzoek. De meesten van hen verbraken het vasten de afgelopen maand alleen met het gezin. Een groot gemis, zeggen moslims in het onderzoek: ⁸Ik ben blij dat mijn familie gezond is, maar ik mis het samenkomen en de gezellige avonden waar we de ouderen van de familie bij konden betrekken. Het doet me pijn hoe zij lijden onder het verbod.⁹

Maar opvallend veel ondervraagden zien ook de voordelen: "Mijn man en ik hebben veel meer rust. In plaats van het haasten of bezig zijn met anderen is het nu gewoon gezellig samen", zegt een vrouw in het onderzoek. En een andere deelnemer: "Het mooie aan ramadan dit jaar is juist het feit dat we kunnen afkicken van de buitenwereld. Geen weekenden weg om iftar te doen bij familie en daarna nog onnodig te blijven hangen."

Zelf gebed leiden door dichte moskee

Ook het samen bidden in de moskee is iets wat moslims dit jaar moeten laten. De grootste groep ondervraagden zegt deze maand niet naar een moskee te zijn geweest. Veel moskeeën zijn deze maand gesloten en daarom wordt er veel thuis gebeden.

Een unieke ervaring zegt deze ondervraagde: "Ik leid de familie en reciteer de hoofdstukken uit de Koran die ik heb gememoriseerd. Het is nieuw voor me en om eerlijk te zijn vind ik het ook zo geweldig!"

Verder lijden de sociale initiatieven, een belangrijk onderdeel tijdens de ramadan, niet onder de coronacrisis. De meeste ondervraagde moslims doen ook dit jaar iets voor een ander, weliswaar in aangepaste vorm. Een ondervraagde: "Ik mis dat we ons minder aan elkaar kunnen optrekken, maar dit neemt niet weg dat er nog steeds veel liefdadigheid online georganiseerd wordt. Gelukkig doneren mensen massaal aan de minder bedeelden en verzorgen we als community voedselpakketten."

'Extra blij met wat wel mag'

Ondanks alle beperkingen van de coronacrisis valt op dat de meeste moslims in het onderzoek, ongeveer tweederde, de ramadanmaand als prettig hebben ervaren. Ze hebben, naar eigen zeggen, meer tijd voor het gezin en het bestuderen van de Koran. De coronamaatregelen lijken een onbedoeld wenselijk effect te hebben op de beleving van de vastenmaand: ⁸Ik heb meer tijd voor wat juist belangrijk is aan de ramadan: werken aan mijn spirituele band met Allah⁹, zegt een ondervraagde.

En een ander: "We hebben meer tijd om deze periode heel bewust door te maken. Deze ramadan heeft ervoor gezorgd dat we extra blij zijn met ons stulpje, met wat wel mag en met de rijkdom die we hebben." Een grote groep moslims zegt de ramadan ook makkelijker vol te kunnen houden dan andere jaren.

Samenvatting (2)

Moslims over ramadan in coronatijden; minder (verplichte) gezelligheid, meer tijd voor bezinning (2)

Suikerfeest met eigen gezin: 'het moet maar zo'

Bij het Suikerfeest, ook wel Eid-al-Fitr, is die rust en bezinning normaal gesproken minder wenselijk. Dan willen veel moslims het einde van de vastenmaand vieren met zoveel mogelijk vrienden en familie en lekker eten. Dat dat er dit weekend niet in zit, is voor de meeste ondervraagden een hard gelach. "De moskee organiseert altijd leuke activiteiten voor de kids. Ik ging altijd naar (schoon)familie om cadeautjes langs te brengen en gezellig te eten. Dat wordt hem dit jaar niet. Megasaai", zegt een deelnemer.

De meeste moslims in het onderzoek houden zich ook met het Suikerfeest aan de coronamaatregelen. Zij blijven thuis met het gezin of beperken hun bezoek tot maximaal drie personen buiten het huishouden: "Ik vier het thuis met mijn gezin. Gezien de omstandigheden moet het maar zo. We gaan mensen niet in gevaar brengen omdat het Suikerfeest is." Mensen die wel deur uit gaan, doen dat in aangepaste vorm: "Ik wil met mijn gezin langs de deuren om mensen een fijn Eid-feest te wensen en lekkernijen te overhandigen. Dit allemaal op afstand en we gaan niet naar binnen."

Ramadan in coronatijd

'Ramadan als prettig ervaren'

De volgende vragen zijn gesteld aan 675 moslims die dit jaar meedoen aan de Ramadan. De antwoorden op de vragen geven slechts een beeld van hoe moslims dit jaar Ramadan hebben beleefd. Het onderzoek is niet representatief voor alle moslims in Nederland. Zie pagina 8 voor een verantwoording van dit onderzoek.

Ramadan in coronatijd

Dit jaar is de ramadan anders dan normaal vanwege de coronacrisis. Iedereen moet veel thuis blijven, de meeste moskeeën zijn gesloten. Er wordt geadviseerd om zo min mogelijk met anderen af te spreken, en als je dat wel doet om afstand te houden.

Hoe beleef jij de ramadan dit jaar nu je veel thuis moet blijven en je minder mensen kunt zien dan anders?

Zeer prettig 17%
Redelijk prettig 44%
Niet zo prettig 26%
Helemaal niet prettig 11%
Weet niet / geen mening 2%

Vind je het vasten dit jaar moeilijker of makkelijker vol te houden dan andere jaren omdat veel thuis moet blijven of maakt het niet veel verschil?

Veel moeilijker 2%
Een beetje moeilijker 10%
Maakt niet veel verschil 42%
Een beetje makkelijker 17%
Veel makkelijker 26%
Weet niet / geen mening / niet van toepassing 3%

Wat vind je positief of wat vind je negatief aan de ramadan dit jaar? Hoe gaat het nu je veel thuis moet blijven? Hier kun je je antwoord toelichten. Je kunt ook voorbeelden geven.

De meeste moslims in het onderzoek ervoeren de afgelopen als prettig. Net als de groep die het als niet prettig heeft ervaren, missen zij het samenkomen tijdens de dagelijkse avondmaaltijden met familie en vrienden. Anderzijds waarderen zij, ook juist door de coronamaatregelen, de tijd die zij overhouden en kunnen besteden aan het bestuderen van de Koran en hun gezin.

Ik ervaar meer verbinding met mijn partner en kinderen, doordat we meer op elkaar zijn aangewezen. We zijn minder met de buitenwereld bezig.

Mijn broer en moeder zijn besmet met corona. Iedereen zit vooral op zijn/haar kamer, om besmetting te voorkomen. Ik heb niet het gevoel van "samen zijn", wat ik tijdens ramadan wel heb.

Ramadan in coronatijd

Dagelijkse iftar met gezin

Hoe beïnvloeden het ramadanvasten en het vele thuisblijven door de coronacrisis de sfeer in jouw huishouden?

Zeer positief 15%

Overwegend positief 38%

Overwegend negatief 8%

Zeer negatief 1%

Niet, het vasten en thuisblijven heeft (nog) geen invloed op de sfeer in mijn huishouden 33%

Weet niet / niet van toepassing 5%

Samen eten

Bij de maaltijd die je tijdens de ramadan eet na een dag vasten (iftar) komen families en vrienden vaak bij elkaar om te eten. Vanwege corona zijn samenkomsten met veel mensen dit jaar een probleem.

Spreek jij deze ramadan in het echt af met familie en/of vrienden buiten je eigen huishouden om na zonsondergang te eten?

Huisgenoten of familieleden die bij je in huis wonen tellen niet mee.

Ja, regelmatig 4%

Ja, af en toe 25%

Nee 70%

Weet niet / geen antwoord 1%

Met hoeveel familieleden of vrienden buiten je eigen huishouden heb jij in totaal de maaltijd gebruikt tijdens deze ramadan?

Het gaat er hier om dat je 'in het echt' samenkwam om te eten, niet een samenkomst via een videoverbinding.

Geen / ik eet alleen met mijn eigen huishouden 61%

Met maximaal 3 anderen 22%

Met maximaal 5 anderen 9%

Met maximaal 10 anderen 5%

Met maximaal 20 anderen 1%

Met meer dan 20 anderen 1%

Weet niet / geen antwoord 2%

De volgende vraag is gesteld aan mensen die met de iftar (eten na zonsondergang) af en toe of regelmatig mensen zien buiten hun huishouden (n=199).

Lukt het je om 1,5 meter afstand te houden als je met mensen buiten je eigen huishouden eet?

Ja, altijd 22%

Meestal wel, maar soms niet 45%

Meestal niet, maar soms wel 12%

Nee, dat lukt niet 16%

Weet niet / geen mening 6%

Ramadan in coronatijd

Videobellen en online moskeediensten door corona

Doe je aan videobellen met familie of vrienden tijdens de ramadan om samen te kunnen komen?

Ja, regelmatig 36%

Ja, af en toe 30%

Nee 33%

Weet niet / geen antwoord 1%

Doe jij iets voor anderen?

Door heel Nederland zijn er verschillende initiatieven om voor andere mensen te zorgen tijdens de ramadan. Zo worden er op sommige plekken voedselpakketten uitgedeeld of iftarmaaltijden thuisbezorgd. Bijvoorbeeld voor gezinnen met een kleine portemonnee, ouderen die alleen thuis zitten of mensen die in de zorg werken.

Doe jij vanwege de coronacrisis dit jaar tijdens de ramadan iets (extra's) voor een ander?

Hiermee bedoelen we bijvoorbeeld een iftarmaaltijd brengen, boodschappen doen, klusjes of iets organiseren. Met 'anderen' bedoelen we mensen buiten je eigen huishouden.

Ja, ik doe iets voor een ander 64%

Nee, maar dat ben ik nog wel van plan 11%

Nee 21%

Weet niet / geen mening 4%

Hoe vaak ga jij door het jaar heen naar de moskee?

Wekelijks 29%

Een paar keer per maand 14%

Een paar keer per half jaar 9%

Een paar keer per jaar 12%

Alleen met ramadan en feestdagen 10%

Ik ga (bijna) nooit naar de moskee 22%

Weet niet / geen antwoord 4%

De volgende vraag is gesteld aan moslims die minstens een paar keer per jaar naar de moskee gaan (n=431)

Veel Nederlandse moskeeën zijn gesloten door de coronacrisis. Het is wel toegestaan om met maximaal dertig personen in de moskee samen te komen. Daarbij moeten alle aanwezigen die niet behoren tot hetzelfde huishouden 1,5 meter afstand van elkaar houden. Sommige moskeeën houden de deuren open voor kleine bijeenkomsten, maar de meeste zijn voor publiek gesloten.

Bezoek je een moskee tijdens ramadan?

Ja, een enkele keer 14%

Ja, regelmatig 23%

Nee 61%

Weet niet / geen antwoord 2%

Veel imams gaan live / zenden uit via digitale kanalen tijdens de ramadan. Zo lezen sommige imams online hoofdstukken uit de koran voor of houden ze na zonsondergang een preek.

Volg jij tijdens de ramadan (gebeds)diensten online?

Ja, een enkele keer 25%

Ja, regelmatig 33%

Nee 40%

Weet niet / geen antwoord 2%

Ramadan in coronatijd

Suikerfeest sober gevierd

Suikerfeest

Het vasten tijdens de Ramadan eindigt dit jaar op zaterdagavond 23 mei met het Suikerfeest (Eid al-Fitr).

Vind je het wel of niet moeilijk dat je vanwege de coronamaatregelen het Suikerfeest dit jaar vooral thuis en met minder familie en vrienden moet vieren?

Heel moeilijk 35%
Redelijk moeilijk 34%
Niet zo moeilijk 20%
Helemaal niet moeilijk 8%
Weet niet / geen mening 3%

Ben je het eens of oneens met de volgende stelling:

'Ik heb dit jaar minder zin in het Suikerfeest dan anders.'

Eens 31%
Oneens 58%
Weet niet / geen mening 11%

Met hoeveel mensen buiten je eigen huishouden ga je dit jaar in het echt het Suikerfeest vieren?

Geen / ik eet alleen met mijn eigen huishouden 35%
Met maximaal 3 anderen 22%
Met maximaal 5 anderen 12%
Met maximaal 10 anderen 13%
Met maximaal 20 anderen 4%
Met meer dan 20 anderen 2%
Weet niet / geen antwoord 13%

Waar ga je dit jaar het Suikerfeest vieren?

Bij mij thuis 55%
Bij iemand anders thuis 19%
Op een andere plek 6%
Dat weet ik nog niet 18%
Geen antwoord 1%

Moslims in het onderzoek vieren Suikerfeest thuis met het gezin. Een deel gaat daarnaast op bezoek bij een ouder of een zus. Van een viering zoals andere jaren, met veel familie en vrienden, is geen sprake, zeggen ondervraagden. Sommigen zijn van plan om aangepast op bezoek te gaan, door middel van tijdsschema's en deurvisite.

Ik wil met mijn gezin langs de deuren om mensen een fijn Eid-feest te wensen en lekkernijen te overhandigen. Dit allemaal op afstand en we gaan niet naar binnen.

Wat mis je het meest tijdens deze ramadan in coronatijd?

Je kunt meerdere antwoorden aankruisen.

Eten met familie en vrienden 69%
Bezoek aan de moskee 59%
Suikerfeest vieren met familie en vrienden 63%
Iets anders 4%
Ik mis niets van bovenstaande 7%
Weet niet / geen mening 2%

Ramadan in coronatijd

'Evenveel hulp aan armen ondanks corona'

Zakaat

Zakaat is het geven van financiële hulp aan armen. Het is een gewoonte om de zakaat tijdens de vastenmaand te geven.

Geef jij dit jaar meer of minder zakaat dan andere jaren vanwege de coronacrisis of ongeveer evenveel?

Meer 33%
Ongeveer evenveel 55%
Minder 3%
Ik geef geen zakaat 2%
Weet niet / niet van toepassing 6%

Van de religieuze autoriteiten van de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) hoeven zorgmedewerkers niet te vasten als ze denken "dat dit hun immuunsysteem verzwakt of hun patiënten in gevaar brengt".

Wat vind je van de oproep dat zorgmedewerkers niet hoeven te vasten als ze denken 'dat dit hun immuunsysteem verzwakt of hun patiënten in gevaar brengt'?

Heel goed 32%
Redelijk goed 15%
Niet zo goed 9%
Helemaal niet goed 15%
Weet niet / geen mening 28%

EenVandaag Opiniepanel

Over dit onderzoek

Het online onderzoek is gehouden van 12 tot en met 22 mei. De vragenlijst is enerzijds verspreid onder leden van het Opiniepanel die eerder hebben aangegeven moslim te zijn. Anderzijds is een open link verspreid via netwerken, organisaties en sociale mediagroepen waar Nederlanders met een migratieachtergrond zich begeven. Aan het onderzoek deden 675 mensen mee die aangaven moslim te zijn en aan de ramadan mee te doen. Zij kregen vervolgens vragen over hoe zij ramadan en de aspecten van de vastenmaand voorgelegd, veelal via open vragen.

Doel van het onderzoek is om een kwalitatief beeld te schetsen van hoe moslims ramadan hebben ervaren tijdens de coronacrisis. Op basis van indicatieve populatiecijfers van het CBS zien we in onze steekproef een oververtegenwoordiging van hoger opgeleiden, vrouwen en Marokkaanse Nederlanders. Er is niet gecorrigeerd voor de afwijkingen in de steekproef. Om deze redenen moeten de uitkomsten van het onderzoek als indicatief en niet-representatief worden beschouwd.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met onderzoeker Jeroen Kester:
jeroen.kester@eenvandaag.nl.

De resultaten van het EenVandaag Opiniepanel worden gepresenteerd door Gijs Rademaker en Joyce Boverhuis in EenVandaag (ma-zo 18:15 uur, NPO1)

